

Izglītības krīze

Mūsu laikā daudz tiek runāts par to, ka katrs cilvēks ir individualitāte, vienreizēja un neatkārtojama, ka katram būtu jāatrod sava vieta dzīvē, kur viņš varētu atbilst savam īpašam aicinājumam, un tai pat laikā, no otras puses, tiek izgudrotas arvien jaunas vispārējas programmas un metodiski norādījumi bērnu audzināšanai un izglītošanai, apstiprināti visiem vieni izglītības standarti, pedagoģiskās augstskolās nākamie izglītības un audzināšanas sfēras ierēdņi tiek preparēti ikdienas rutīnai. Rodas jautājums, kurā mirklī slavētā individualitāte izkūp no cilvēku apziņas un, vai tādā gadījumā tā vispār ir tikusi īsti apzināta?

Skandināt vārdu „individualitāte” ir viegli un moderni, bet kā var panākt, lai katrs atsevišķais cilvēks patiešām atrastu savu vietu dzīvē, savu darbības lauku, kas atbilstu viņa iekšējai būtībai jeb sūtībai? Kurš var noteikt, kas katram atsevišķam bērnam būtu jāapgūst, jāpiedzīvo, jāiemācās, lai kļūtu pašam par sevi? Liekas, neatrisināms uzdevums, taču īstenībā tas ir tikpat grūti atrisināms, cik grūti ir iziet cauri aizslēgtām durvīm, ja rokā ir atbilstoša atslēga.

Katra bērna likteni kā tendenci var nolasīt tikai no viņa paša, vērojot viņu, runājot un darbojoties ar viņu diendienā. Tāda iespēja ir tikai vistuvākajiem cilvēkiem: vecākiem, bērnudārza audzinātājam, skolotājam, jo tieši viņiem ik dienas ir darīšana ar bērnu. Nevienam izglītības ierēdnim, lai cik izglītoti un labu gribošs viņš arī būtu, tas nav iespējams, un tas ir tikai loģiski. Tādēļ visi mēģinājumi izgudrot vienu visiem derīgu mācību programmu, noteikt visiem vienas un tās pašas prioritātes un līdz ar to noguldīt visus vienā – Standarta, Prokrusta dēla gultā, no humānās pedagoģijas viedokļa ir pilnīgi aplami, jo visi šie pasākumi var tikai radīt sistēmu, kas atbilstu kādam abstraktam, vidēji aritmētiskam cilvēkam, kādu dzīvē nav neviena. Vai nebūtu daudz veselīgāk ļaut pašai dzīvei izvirzīt prioritātes un cilvēkiem, pirmām kārtām, bērnu vecākiem, katram atsevišķi veidot savas personiskas attiecības ar šo dzīves realitāti? Nekāda realitāte nepastāv pati par sevi. Tikai ārējie apstākļi un cilvēka attieksme pret tiem, kas var būt ļoti individuāla, veido dzīves realitāti visā tās dziļumā un bagātībā. Turklāt mūsdienu informācijas sabiedrībā katram atsevišķam ieinteresētam pilsonim ir iespēja gūt pārskatu par visiem piedāvājamajiem izglītības variantiem un brīvi izvēlēties mācību iestādi sev vai saviem bērniem. Tam ir vajadzīgas tikai un vienīgi brīvi radušās un funkcionējošās izglītības iestādes. Šādā skatījumā Izglītības ministrija vai skolu valde to pašreizējā, determinējošā lomā izrādās kā piektais ritenis ratos, kas turklāt ir piestiprināts šķērsam ratu kustības virzienam.

Vēlreiz citiem vārdiem: jaunam cilvēkam, kas ir izvēlēties vai meklē sev izglītības virzienu, pietiek zināt aktuālu piedāvājumu, t.i., kādas mācību iestādes pastāv, kādas ir to koncepcijas, ideāli un reālas iespējas. Viņam nebūtu jādomā par vēlamās izglītības izmaksām, bet tikai un vienīgi par tās atbilstību viņa aicinājumam. Jebkādas izglītības finansēšana ir sabiedrības rūpe, kas ir ieinteresēta, lai katrs tās loceklis patiešām atrastu savu īsto vietu un vislabākā veidā sagatavotos tam, lai reiz jēgpilni iesaistītos sabiedrības dzīvē. Tas pats attiecas uz audzinātājiem, skolotājiem un augstskolu pasniedzējiem, kā arī uz vecākiem, kuri meklē izglītības iespēju saviem bērniem.

Nav nevienas citas instances, kas patiesi nestu atbildību par bērna nākotni, izņemot viņa vecākus, audzinātājus un skolotājus, tādēļ viņiem jābūt iespējai, vadoties pēc pašu sirdsapziņas un kompetences, izvēlēties, kā audzināt viņiem uzticētos bērnus un ko viņiem mācīt. Tas nebūt nenozīmē, ka katram būtu jāizgudro savs ritenis (lai arī drīkstētu būt arī tādi); viņiem vienkārši būtu savlaicīgi jāizpēta piedāvājums, lai izdarītu apzinātu izvēli. Ja tas tā būtu, tad neviena mācību iestāde, kas neatbilstu kādas konkrētas vecāku un skolotāju grupas interesēm, nepastāvētu ilgi. Turpretī, kā zināms, valsts izglītības sistēma, lai arī faktiski sen pierādījusi savu neefektivitāti un pat kaitīgumu, turpina kropļot paaudzi pēc paaudzes tikai tādēļ, ka par to neatbild neviens cilvēks personīgi, ka vairākums vecāku automātiski sūta bērnus tuvākajā skolā, kad tam pienāk (ieredņu noteiktais) laiks. Tur darbojas anonīmā Sistēma, kurai nevar ieskatīties acīs un pajautāt: "Vai tu saproti, ko tu esi uzņēmusies, standartizējot cilvēku individuālos likteņus?" Tai nevar pateikt: "Vai tad tu neredzi, ka arvien vairāk bērnu nolūzt zem tavu abstraktu prasību sloga? Viņi grib strādāt ar rokām, darīt kaut ko jēdzīgu, izziņāt lietu būtību un saprast dzīves jēgu. Vai tu nesaproti, ka tu laupi viņiem ne tikai bērību un jaunību, bet arī izkropļo visu viņu turpmāko dzīvi, pa skolas gadiem padarot viņus par dvēseliski izkaltušiem vecīšiem, kuriem nekas vairs neinteresē?"

Tātad ikvienai audzināšanas un izglītības iestādei jābūt tiesībām pastāvēt tik ilgi, kamēr ir vecāki un bērni, kuri ar to ir apmierināti. Valstij kā tādai tur nebūtu itin nekas sakāms, jo individuālā izvēle nav un nevar būt tās kompetencē. Lielākais, par ko tā varētu rūpēties, ir vienlīdzīgs visu skolu un pirmsskolas iestāžu finansējums. Tas nozīmē reālu gara dzīves brīvību, no kā tikai iegūtu visas citas sabiedrības dzīves sfēras, gan saimnieciskā, gan juridiskā.

Raugoties no šī redzespunkta, pastāvošā izglītības sistēma stāv uz galvas, proti, atbildība par mācību saturu tiek uzlikta valsts struktūrām, kuras gluži vienkārši nevar radīt neko citu kā abstraktu, dzīvei absolūti nederīgu programmu, bet atbildība par izglītības finansēšanu arvien vairāk tiek "uzticēta" bērnu vecākiem, kuri acīmredzami maksā par to dubulti (pirmo reizi, iemaksājot valsts kasē ienākumu nodokli).

Jebkāda abstrakta cilvēku dzīves programmēšana ir absurds. Standarts ir ārēji nevainīgs līdzeklis jebkuras iniciatīvas, jebkādas fantāzijas un jebkāda cilvēciskuma iznīdēšanai. Ja un kad to sapratīs pietiekami daudz cilvēku, tad ikvienam mūsu laikabiedram būs iespējams gūt tieši viņam atbilstošu izglītību un mūsu sabiedrība būs tik daudzpusīga, ka tajā atradīsies jebkura darba veicēji, kā arī ikvienam strādāt spējīgam cilvēkam atradīsies viņam atbilstošs darbs. Tad mēs piedzīvosim situāciju, kad darbs meklēs cilvēkus nevis cilvēki darbu.

Antroposofija māca, ka cilvēks savā pašreizējā konstitūcijā ir četrdaļīga būtne. Viņam ir fiziskā miesa, kas ir tverama ar fiziskām maņām, šo fizisko miesu caurstrāvo, caurvij neredzams, bet uztverams savās fiziskajās izpausmēs dzīvības elements vai dzīvības spēku miesa, kas no

dzimšanas līdz nāvei uztur fiziskajā miesā dzīvības jeb veģetatīvos procesus: elpošanu, asinsriti utt.. Abas šīs miesas, cilvēkam esot nomodā, ir caurstrāvotas ar trešo elementu, kas ļauj viņam reaģēt uz maņu kairinājumiem ar patikas vai nepatikas sajūtām un kuru var nosaukt par elementāro dvēseli, un tikai ceturtais elements, kas piemīt nomodā esošai cilvēkbūtnei, padara viņu par cilvēku šī vārda tiešajā nozīmē, t.i., ar Es apveltītu būtņi, kas var domāt, spriest, izzināt, atcerēties, pieņemt lēmumus un darboties radoši. Šādas, pilnvērtīgas cilvēkbūtnes tapšanas process ilgst apmēram 21 gadu un sastāv no vairākiem arhetipiskiem posmiem. Rūdolfs Šteiners runā šai sakarā par četrām cilvēka dzimšanām, kas notiek ik pēc septiņiem gadiem. Pirmās, fiziskās piedzimšanas rezultātā bērns iegūst paša fizisko miesu. Visas pirmās septiņgades gaitā tiek sagatavota paša dzīvības miesas piedzimšana. Tāpat kā līdz pirmajai piedzimšanai bērna fiziskā miesa ir cieši saistīta ar mātes fizisko miesu un saņem caur to visu nepieciešamo savai attīstībai un izveidei, tā pirmās septiņgades laikā bērns ir vēl cieši saistīts ar mātes un ar citu viņam apkārt dzīvojošo cilvēku dzīvības procesiem un no tiem saņem visu nepieciešamo savas dzīvības uzturēšanai, kamēr ap 7. dzīves gadu emancipējas no šīs saiknes un iegūst patstāvīgu dzīvības spēku organismu. Tā kā šie procesi nav uztverami ar maņām, materiālistiskā zinātne nevar sniegt par tiem nekādas ziņas. Savukārt garzinātne, kuras izziņas metode ļauj verot arī pārjutekliski noritošus procesus, var liecināt par tiem formā, kas ir saprotama ikvienam, kurš spēj bezaizspriedumaini iedziļināties tās atziņās. Tādā pat veidā trešās septiņgades gaitā tiek sagatavota un ap 14. dzīves gadu piedzimst bērna patstāvīgā jūtu vai astrālā miesa, un ap 21. dzīvības gadu cilvēka Es ienāk tam trīskārt sagatavotajā mājoklī, lai uzņemtos saimnieka pienākumus, citiem vārdiem sakot, kļūtu par patstāvīgu indivīdu blakus citiem patstāvīgiem indivīdiem.

To visu ir viegli pateikt vai uzrakstīt, bet patiesībā, lai cilvēka Es, viņa individualitāte patiesi reiz varētu uzņemties atbildību gan par savām domām, gan par jūtām, gan par darbiem un uzturēt to starpā harmoniskas attiecības, visai iepriekšējai attīstībai ir jānotiek atbilstošā veidā, un te mēs nonākam audzināšanas sfērā.

Varbūt tagad mēs esam gatavi saprast, kādēļ šodien, kad nu ir skaidrs, ka tālāk tai pašā virzienā, kādā mēs gadsimtiem esam ripojuši līdz šim, ceļa vairs nav, nevienam nav ideju krīzes pārvarēšanai? Kādēļ cilvēki nespēj reāli izvērtēt situāciju, ieraudzīt tās cēloņus un rast jēdzīgu risinājumu? Tādēļ, ka cilvēku gars, ar kuru viņi varētu to izdarīt, ir sagūstīts materiālistiski konvencionālas domāšanas slazdā. Tas arī ir saprotams, jo valsts pasūtījumā un tās neatlaidīgā uzraudzībā bērni tiek audzināti nevis par brīvām individualitātēm, kuras varētu prātīgi un cilvēciski organizēt un pārvaldīt savu un savas planētas dzīvi, bet gan preparēti mietpilsoņa eksistencei, kura intereses nesniedz pāri elementāro ikdienas vajadzību un savu dziņu un instinktu apmierināšanai. Topošie pilsoņi kopš mazotnes tiek piebāzti ar abstraktas informācijas lērumu, ar dažnedažādām dogmām un aizspriedumiem, kuriem nav nekā kopīga ar reālo dzīvi nedz šodien, nedz jo mazāk nākotnē.

Tādēļ tie, kuriem faktiski būtu jāvalda, tauta, arvien vēl ir akli un kurli pret patiesību, pret lielām kopsakarībām, pret morālo pasaules kārtību. Ja tā kādreiz arī paceļ savu balsi, tad tā lielākoties nav diez kāda dižā prāta balss, bet gan drīzāk, tā teikt, vēdera balss, protests pret savas labklājības ierobežošanu. Valsts „burkāna un pātagas” politikas gaisotnē arvien vēl

paaudze pēc paaudzes tiek garīgi kastrēta un ieaudzināta taisnā ceļā „darba tirgus” vāveres ritenī, ko cilvēki nemaz neredz un nejūt, jo tiek tam ieprogrammēti jau kopš mazotnes, vai uztver to vienkārši kā pašsaprotamu un neizbēgamu ļaunumu. Cilvēki netiek gatavoti ne sava likteņa izdzīvošanai, ne sociālo attiecību izpratnei, ne vispār jebkādai jēdzīgai nākotnei. Tādēļ viņi ļauj sevi ciniski apmuļķot un izmantot kādu viņiem nezināmu plānu īstenošanai.

Ko visa iepriekš izklāstītā ziņā nozīmē izglītības krīze? Cilvēki redz to tajā faktā, ka skolu skaits tiek samazināts, skolotāji atlaisti no darba, palikušiem samazinātas algas. Tā ir tikai kārtējā maska. Īstā problēma slēpjas pavisam citur.

„Tā pastāv tajā, ka kopš gadu desmitiem tūkstoši individualitāšu, kuras nes sevī impulsus mūsu laikmeta krīzes pārvarēšanai, tiek preparētas ar ieradumiem, kas sagatavo viņas labākā gadījumā krietna mietpilsoņa dzīvei bez jebkādas pašu iniciatīvas. Kādam ir jāierauga, ka aiz nevainīgas un it kā jaukas mazo bērnu pedagoģijas slēpjas garīga traģēdija, kurā ne tikai bērnu, bet arī audzinātāju dvēseles tiek noniekotas un paralizētas. Ētiska individuālisma (viens no centrālajiem jēdzieniem Rūdolfa Šteinera „Brīvības filosofijā”) ziņā ikviens bērns no paša sākuma ir savas attīstības subjekts, nevis audzināšanas objekts. Tas jebkurā situācijā audzina sevi pats. Tam viņš ir sagatavots ar reinkarnācijas faktu. Katrā bērnā dzīvo personība, kas var pārsniegt ar savu gudrību un briedumu audzinātāju. Mūsu priekšā ir cilvēki, kas ir piedzimuši vēlāk par mums un tādēļ atnesuši sev līdzī jaunus impulsus no garīgās pasaules, kuriem ir jāsāk darboties tad, kad viņi sasniedz savu pilngadību. Par kultūras progresu var runāt tikai tad, ja šie impulsi tiek realizēti. Bet kā tie var tikt līdz realizēšanai, ja bērni tiek pieradināti darīt to, ko pieaugušie - pat ne audzinātāji, bet ierēdņi - uzskata par labu un pareizu?

Mazais bērns ir atdarinoša būtne, bet ko viņš var atdarināt? Viņš atdarina audzinātāju nedomāšanu, pasivitāti un visus anahronismus, pēc kuriem viņi vadās savā dzīvē un darbā. Tas ir vāveres ritenis, no kura neviens nevar izsprukt, kamēr nepamostas.”

Verners Kūfuss, dziedinošais pedagogs, rakstnieks.

Sociālā organisma trīsdaļīguma ziņā arī izglītības krīzes vienīgais risinājums ir izglītības, kā arī jebkādas citas garīgās dzīves formas pilnīgā atbrīvošanā no valsts aizbildniecības un kontroles, tās nodošanā reāliem kompetentiem audzinātājiem un skolotājiem, kuri roku rokā ar ieinteresētiem vecākiem vislabāk var spriest par to, kas, kad un kā ir jāmača konkrētiem bērniem, lai veicinātu viņu attīstību.

Katram pilngadību sasniegušam cilvēkam jādrīkst pašam uzņemties atbildību par to, ko un kā viņš dara. Tāpat katram jābūt reāli iespējai apmierināt savu līdzcilvēku vajadzības atbilstoši savām spējām. Tikai šādi cilvēce kā tāda var sasniegt savu pilngadību, kas ir krietni aizkavējusies. Šādi mēs nostātos uz pašlaik vienīgi cerīga ceļa pie brīvības gara dzīvē, pie brālības saimniecības jomā un pie visu cilvēku vienlīdzības likuma priekšā, citiem vārdiem sakot, pie humānas sabiedrības iekārtas, pie „TRĪSDAĻĪGĀ SOCIĀLĀ ORGANISMA”, kur cilvēks būs otram cilvēkam nevis vilks, bet brālis, kur nebūs darba devēju un darba ņēmēju, bet tikai

darba darītāji, kur lietas iegūs savu īsto jēgu un nozīmi un pasaule reiz atkal nostāsies no galvas uz kājām.

Idejas veselīgai sabiedrības dzīves sakārtošanai joprojām gaida, kad tie, „kuriem ir ausis, lai dzirdētu”, tās saklausītu un ņemtu pie sirds. Lai tās reiz realizētos, galvenais, kas mums visiem beidzot jāsaprot: neviens onkulis, neviena tante, neviena partija, neviena valdība, neviena savienība, tātad, neviena instance ārpus mums nevar palīdzēt mums sasniegt šo mērķi; ceļš pie tā sākas mūsu sakārtotā domāšanā, mīlošā sirdī un čaklās rokās. Tas ir sasniedzams tikai un vienīgi katram pašam pamostoties un atpazīstot citus pamodušos, ar kuriem kopā var sākt būvēt vecajā pasaulē jauno, proti, šeit un tagad.

Par antroposofiju un sociālā organisma trīsdaļīgumu var lasīt lapā PUBLIKĀCIJAS.